

Veljko Petrović

A rónaság dicsérete

Vasa Stajčinak

Pullmankocsikban, gyorsvonatokon utasok járnak síkságainkat, a Bácskát, Bánátot, Szlavóniát és a Szerémséget, s olybá tűnik nekik, hogy itt még a mozdony is bóbiskolva poroszkál. Álomittasan, ásítózva báméskodnak ki az ablakon, uh!, meddig még ez az egyhangúság? Még nem is olyan régen legalább az exportőrök, a tőzsdeügynökök, az úgynevezett „spekulánsok” gusztálták, azok, akik a passzív vidékek élmezéséről gondoskodtak, manapság azonban még a művészféléknek, költőknek is unalmas és érthetetlen, még tulajdon fiaik is nehezen viselik el, s bizony megvetéssel itt hagyják, elárulják. Mert ez a síkság olyan nekik, mint az egyszerű víz, abból egyetlen pohár is elég, hogy szomjukat oltás, olyan, mint a házikenyér, melyből egy karaj is elég, hogy éppen elverje őket, márpedig ők egzotikus vidékek mákonyát keresik.

Minden síksági ember szereti a dombokat és a hegyeket; de az olyan hegylakó, aki meg tudja és meg akarja érteni a síkságot, meglátja és megszereti szépségeit, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. A hegyvidékiek között egyetlenegy sincs, aki ne volna elragadtatva görbe országától, az alföldiek közül viszont sokan menekülnek a hegyi magaslatokra, a havasokra és a sziklás karsztokba, hogy kedvükre gyönyörködjenek a természeti szépségekben, amilyenekkel nem találkoznak lapos és egyhangú hazájukban. Mert a hegyvidék hangos és patetikus, figyelmet kelt hirtelen változásaival, ágaskodó – zezgugos vagy ívelt – vonalaival, monumentális alakzataival és egymásra hányt tömbjeivel, elérhetetlen, szédítő szirtfokaival, sötét kanyonjaival, szurdokaival és szakadékaival, meredek sziklafalaival, amelyek láttán mindenféle fenyegető veszedelem és borzalom látomása tolul fel, amikor élet és halál között lebeg az ember.

A síkság ezzel szemben csendes és nyugalmas, szerény, tartózkodó és tapintatos. Józanul és nyíltan nyújtja oda úgyszólván mozdulatlan arcát, nincs benne semmi kihívás, kacérság, felkínálkozás, csupán várakozás, ahogyan vár a nép köréből való, egyszerű, egészséges lány. Hozzá romantikus illúziók nélkül illik közeledni, nem felajzott érzékekkel, hanem lélekkel és megértéssel, lojális méltánylásával mindazon dolgok összhangjának és egységének, amelyek emberileg elérhetőek, s amit egyedül az emberi gondolat és képzelet tud beporozni, annak az egységnek a megértésével és érzékelésével, amelybe minden emberi és e világi apróság, tapintható valóság, de minden más, távoli, éppen csak megsejtett, irdatlan nagy világűri csoda is egyként torkollik. Az ember gyarlóságainak áldozata. Sikereit is aszerint becsüli, mennyi erőfeszítésébe került legyőzni gyengeségeit. A lassú észjárású, nehéz gondolkodású ember mindig többre tartja gondolatait, mint az, akit éles ésszel és intuícióval áldott meg a természet. A meredek lejtőn – még közepes magasságú dombra is – csak nagy nehezen, erejének megfeszítésével kaptat fel az ember. Az utas vagy járókelő, miközben levegőt kapkodva hallgatja fülében saját vérenek surrogását,

melyet a zaklatott szív, mint ostorral kényszerített szolga, pumpál az erekbe és az izmokba, izzadt homlokát törölgeti, és miután leült az első tuskóra vagy kőre, hogy megpihenjen, vagy fáradtan elnyúlik a füves fennsíkon, felindultan szemléli az alatta elterülő tájat, és elragadtatással emeli kitágult pupilláját a távoli hegyláncra meg arra a sötét oromra, mely fenyegetően elébe tornyosul. A sík vidéken araszoló gyalogosnak, lovas embernek vagy szekerezőnek ellenben egyáltalán nem kell a testi erőfeszítés miatt kizökkennie gondolataiból, amikor egyetlen tekintettel befogja az egész környéket, és állandóan és zavaratlanul látja azt a körbefutó vonalat, ahol a föld meg az ég összeér. A földnek és az égnek ez az állandó érintkezése, mely testi megerőltetés és az érzékek felajzása nélkül minden pillanatban látható, az alföldi embert ellenállhatatlanul azzal az érzéssel tölti el, hogy az ő világa, noha korlátok közé van zárva, mégis a kifürkészhetetlen, isteni teljesség közvetlen része. A síksági ember született realista, aki úgyszólván a bőrén érzi a végtelen sokféleség eszményi szintézisét, az apróságokét a földön, s a mind hatalmasabb, mind mérhetetlenebb arányokét a mindenségben.

A síkság csak látszólag egyhangú és hallgatag. Bensőséges találkozás, beszélgetés igazában sehol sem esik olyan jól, mint itt, szinte a magányos embernek van teremtve. Indulj el az országúton, térj le a nyári útra, a dülőkön és mezsgyéken menj ki messzire a földekre, meglásd, olyan meleg, életos közelségbe kerül hozzád, amihez csak a családi fészek melege fogható, s olyan bizalmasan suttog majd a füledbe, akár a meghitt szerető.

Legelőször is a körös-körül látható föld és ég közötti aránytalanság különös szépségére fogsz figyelni. A barnás meg a zöldes színeknek azokra a szelíd, puha, élénk árnyalataira, amelyek a föld keskeny sávját jelzik, másfelől arra a megfoghatatlan acélkékre, amelyből a legtöbb van, s amely mindenhatóan uralja a tájat. Egyedül a régi holland mestereknek sikerült apró vásznaikon kifejezniük e kép örök szimbolikáját.

Országutak örökös vándorai – bár egy helyben állnak – az eperfák, topolyfák, hársfák; itt-ott, a messzeségben, a fehér falú viskók körül, egymással jól megférő facsoport: karéjban megtermett jegenyék, lejjebb pedig, azok árnyékában meglapulva, platánok, gesztenyék, diófák, távolabb meg, a búza- és kukorica-földeken, a cukorrépa nedvesen csillogó négyzeteiben és a repce rikító sárga szőnyegdarabjain elszórtan egy-egy gyümölcsfa áll, egymagában, meghagyták az árnyéka miatt, vagy puszta ragaszkodásból. De ahány csak van ebben a csupa levegő, csupa fény, csupa légáramlás nagy térségben, a ködösen fénylő vagy felhős ég alatt, mindezek a fatörzsek és koronák mind fontos, gondolkodó, külön egyéniség. A növények és a vetés – az a tömeg. Minden fának azonban megvan a saját története, s mindegyik a hajdani erdőségekről álmodik. Még az útszéli, szúrós bogáncskóró, még a lila virágú mezei aszat is a rozs- és zabföldek széliben, az is valami, a lednek, akár a pajkos gyermeki tekintet, a pitypangból semmi haszon, de azért kedves cseppje az életadó napnak.

Lovasok, szekerek húznak el ott valahol a búzaföldek között, hol felbukkanak, hol pedig elmerülnek lobogó sörénnyel, távoli kiáltás, dallikázás és káromkodás szaggatott hangfoszlányait hozza a szél, a félig ért kalászkok mindent betöltő zizegéséből a tengelice éneke és a karvaly reszelős rikoltása hallatszik. Ha pedig megállsz a vasúti töltés tövében, tisztán hallod a tücskök ütemes

zenebonáját meg a lepkék szárnya rebbenését, olyik még az arcod is végigcirógatja önfeledten. A nap magasra hágott a fejed fölött, és – akárha a bőség aranszarujából – fáradhatatlanul ontja sugarait, összefont karral, most aláveti magát neki minden, és elnémul egy percre. A nap és az ember. Ők ketten, kettejük különös frigyének ünnepe ez a déli óra. A rónaság jó szagú, bár illata nem átható és nem részegítő. Ez nem a déli lejtőket elborító zsálya illatfelhője, nem is a mákvirágé vagy a rózsakerteké, mely felkorrhácsolja a vért és felszítja a vágyat, utána pedig belefájdul és lekókad az ember feje. Egészséges és erőt adó, eső utáni ózon ez, a virágzó búza lehelete, amely a reggeli szellő szárnyán érkezvén üdítő balzsamként tölti be az ember tüdejét, úgy, mintha magának a földnek az örök erejét szippantaná magába. Nyiss ablakot hajnalban, reggeli harmatot tapodjon lábad, mélyeket lélegezz, és hallgasd, amint fürjek hívogatják egymást, versenyre kelve énekelnek láthatatlanul; ezer meg ezer pitypalatytól karban és külön-külön, s olyan tisztán hallod a legtávolabbit is, mintha itt volna a kezeden. Éjszakánként pedig ez a síkság úgy tart a csillagok alatt, akár a nyitott szülői tenyér, s úgy is emel mind közelebb hozzájuk. Nézd csak meg őket figyelmesebben, meglásd, úgy érzed majd, hogy mind több van belőlük, hogy nőnek és mind közelebb vannak – azaz vagy te emelkedsz, vagy pedig ők ereszkednek. Csak úgy dagad a kebled, amíg ott suhansz közöttük, szeretnéd kitárni a karjaidat, hogy magadhoz öleld valamennyit, hogy díszül magadra aggasd, és beragyogjanak téged... Sehol és sehonnán nem lát az ember annyi csillagot, mint innen, sehol nem érzi kiáltóbbnak az ellentétet a maga véges élete és azok örökkévalósága, a maga semmi kis toporgása és botorkálása meg azok kozmikus pályamozgása és néma katasztrófái között, mint itt. Khaldéa és Egyiptom is síkság, mégis az asztrológia és a csillagászat bölcsője.

Az eget kémlelő síksági ember jobban tudja, mint bárki, még ha a legmagasabb csúcson áll is, hogy pirinyó, alig látható porszem csupán, ám azt is, hogy a tapasztalati világ középpontjában, a mindenség tengelyében áll. Az óceánok vándora ilyenkor az ismeretlen, hatalmas erők meg a véletlen szeszélyétől retteg – de te, síksági ember, nem hullasz térdre megtörtén, hanem világosan látod, akármerre nézel, a kérlelhetetlen törvények csodáját, azt a gigászi erőt, mely nem hajlandó megtagadni ősi törvényeit.

Borbély János fordítása

Veljko Petrović (1884–1967) Budapesten, a Thökölyánium kollégistájaként jogot tanul, 1918-ig Svájcban szerb sajtóirodán tevékenykedik, budapesti nagyköveti kinevezésben reménykedik, de az új államalakulat előbb Bácska, Bánát és Baranya művelődési biztosának teszi meg, majd a szerb oktatásügyi tárcánál alkalmazzzák. Írásaiban erősen kötődik a Vajdasághoz.

1930 elején a Politika napilap tudósítójaként Budapesten időzve beszámolt a magyarországi szerbekről és kulturális hagyatékukról. Látogatását Budapesten és Szentendrén 1961-ben ismétlés követte. Ez alkalommal vendéglátója a magyarországi szerb írók doyenje, Vujicsics Sztoján volt.